

ΓΕΩ-ΓΡΑΦΟΝΤΑΣ ΤΑ ΣΩΜΑΤΑ: Η 'ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ' ΤΗΣ ΕΜΦΥΛΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

Χατζηκωνσταντίνου Κ.

*Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Αρχιτεκτόνων,
Τομέας Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού και Εικαστικών Τεχνών*

'Λέω: μητέρα μου και σκέφτομαι εσάς, ω Σπίτι!
(στίχος του O.V. de Milosz, Bachelard 2004: 138)

Περίληψη

Οι έννοιες του κοινωνικού φύλου (gender) και της πατρίδας ή του 'σπιτιού' (home) αποτελούν κοινωνικές κατασκευές και αναπόσπαστο τμήμα των πολιτισμικών πρακτικών και κοινωνικών διαδικασιών, σε συνδυασμό πάντα με την υλική τους υπόσταση. Η δουλειά της καλλιτέχνιδας Mona Hatoum συμφιλιώνει το ατομικό έμφυλο σώμα με το συλλογικό γεωγραφικό τόπο σε πολιτικό επίπεδο, θίγοντας τα θέματα της χωροθέτησης και διαπερατότητας των ορίων τους και της διαχρονικότητας της παράδοσης και των στερεοτύπων. Συνδέοντας ενυπόστατες και οντολογικές έννοιες με πραγματικές κοινωνικές και πολιτικές καταστάσεις, η Mona Hatoum αντιμετωπίζει το έμφυλο σώμα και την έννοια της πατρίδας, παράλληλα και συνδυαστικά, μέσα από τις έννοιες της αναστροφής, του εκποτισμού, της κατάτμησης, και της μη αρτιότητας. Η ταυτότητα του σώματος και της πατρίδας τοποθετούνται στο περιθώριο, και είναι συνεχώς υπό εξέταση. Σε συσχετισμό με τις κοινωνικές δομές του τόπου, οι μη συμβατικές εικόνες του σώματος και της πατρίδας ως οριακές συνθήκες γίνονται στη δουλειά της Mona Hatoum ο τρόπος προσέγγισης της ταυτότητας σωμάτων - έμφυλης και γεωγραφικής.

GROUNDING BODIES: THE 'DEMARCATIION' OF GENDERED IDENTITY

Chatzikonstantinou K.

*Aristotle University of Thessaloniki, Architecture Department,
Division of Architectural Design and Visual Arts*

'I say Mother. And my thoughts are of you, oh, House.'
(verse by O.V. de Milosz, Bachelard 2004: 138)

Abstract

The concept of social gender and the concept of homeland or of 'home' comprise social constructions and an inextricable part of cultural practices and social processes, always in combination with their materiality. The work of the artist Mona Hatoum reconciles the individual gendered body with the collective geographical place on a political level, bringing forward the issue of the placing and penetration of the boundaries of both, as well as the issue of time-endurance of tradition and of stereotypes. Connecting corporeal and ontological concepts with actual social and political situations, Mona Hatoum deals with the gendered body and the notion of homeland in parallel and in combination, through the concepts of inversion, displacement, fragmentation, incompleteness. The identity of the body and the identity of homeland are placed on the edge and are continuously under examination. In correlation with the social structures of place, the non-conventional images of the body and of homeland as edge conditions become in the artist's work the way of

approaching identity –gendered and geographical– of bodies.

Λέξεις κλειδιά: έμφυλη ταυτότητα, γεωγραφική ταυτότητα, αμφισβητούμενα όρια.

Key words: gendered identity, geographical identity, contested borders.

1. Εισαγωγή

Η εργασία διερευνά το ρόλο που διαδραματίζει ο χώρος και κατ' επέκταση η τοποθεσία στη δημιουργία και εξέλιξη της ταυτότητας του σώματος, με έμφαση στην πολιτική του ταυτότητα: πώς αντλούνται ταυτότητες από τη γεωγραφία και πώς εγγράφονται στη συνέχεια στο χώρο που δημιουργούμε. Το σώμα εξετάζεται μέσα από την τοποθέτησή του στο χώρο. Αυτή η τοποθέτηση δεν αναφέρεται άμεσα στο έμφυλο σώμα, όμως οι προβληματισμοί που αναπτύσσονται στην ανάλυσή του αποτελούν κεντρικά στοιχεία για τον επαν-ορισμό της υποκειμενικότητας, αφού η σωματικότητα αποτελεί κύρια ένθεση στην πραγματικότητα του έμφυλου ατόμου και σημείο εκκίνησης για την επιστημολογική πλευρά της πολιτικής του θέσης.

Ως μέσο διερεύνησης αυτών των εννοιών επιλέχθηκε η τέχνη. Οι σχέσεις ταυτότητα - υλική υπόσταση (corporeality) και σώμα - χώρος έπαιζαν πάντα ένα σημαντικό ρόλο στην ιστορία της τέχνης, χρίζοντας το σώμα ως μια αμφισβητούμενη περιοχή, που έχει χρησιμοποιηθεί κατ' επανάληψη για να επιδείξει ταυτότητα, παρά τη μεταβαλλόμενη αντίληψη των καλλιτεχνών για το σώμα κατά την εξέλιξη της αναπαράστασης του ανθρώπινου σώματος στο πέρασμα του χρόνου. Ιδιαίτερα στη μεταμοντέρνα σκέψη, κριτικοί όπως για παράδειγμα η Judith Butler και η Donna Haraway έχουν επιδιώξει να εξηγήσουν την πολιτική, κοινωνική και φορμαλιστική σημασία του έμφυλου σώματος, όπου ο ρόλος της ταυτότητας αντιμετωπίζεται ως προγραμματισμένος στα πρότυπα της κοινωνικής πειθαρχίας και εφαρμοσμένος στο άτομο μέσα από το σώμα του. Συνεπώς, το -έμφυλο- σώμα έχει κατανοηθεί αρκετά συχνά ως μια διδαχή για διαφορά αντί ως κοινός σύνδεσμος μεταξύ των ανθρώπων.

Αναγνωρίζοντας την παραπάνω πολιτικοποιημένη αντίληψη για το σώμα ως μια μορφή πολιτικής μεθόδευσης και επιθεωρώντας τον τρόπο με τον οποίο το σώμα αποκτά πολιτική ταυτότητα, γίνεται εμφανές ότι το σώμα είναι ισχυρά συνδεδεμένο με την τοποθεσία. Η ανασκόπηση επιλεγμένης δουλειάς της σύγχρονης καλλιτέχνη Mona Hatoum (1952-) προσφέρει μια εναλλακτική προσέγγιση του σώματος, αντιμετωπίζοντάς το ως μια οριακή συνθήκη (edge condition) και μια ιδιαίτερη αναλογία (particular analogy). Στη διερεύνησή της, η καλλιτέχνης μετατοπίζει το σημείο εστίασης από το ίδιο το σώμα στον τρόπο τοποθέτησής του στο χώρο, σε τοπικό αλλά και γεωγραφικό επίπεδο, εξερευνώντας έννοιες όπως η 'διαφορά', η 'διαφορετικότητα' και η 'ταυτότητα' μέσα από την αμφισβήτηση και τον επανακαθορισμό ορίων του σώματος σε διάλογο με την αμφισβήτηση και τον επανακαθορισμό ορίων του χώρου. Σε συσχέτισμό με τις κοινωνικές δομές του τόπου, οι μη συμβατικές εικόνες του σώματος και της πατρίδας ως οριακές συνθήκες γίνονται ο τρόπος προσέγγισης της ταυτότητας σωμάτων - έμφυλης και γεωγραφικής.

Τα μέσα που επιλέγει η σύγχρονη καλλιτέχνης για να αποδώσει την ταυτότητα θεωρούν το σώμα όχι ως ομοιότητα αλλά ως διαφορά. Μια τέτοια προσέγγιση κάνει νύξη στο χάρτη figure-ground στον οποίο οι διάλογοι των ανοιχτών και των κλειστών πεδίων γίνονται διάλογοι αυτού το οποίο ο Colin Rowe αποκαλεί «πολιτική αναγκαιότητα και όργανα διαπραγμάτευσης, ταυτότητας, αντίληψης». Στην περίπτωση της Mona Hatoum, η καλλιτέχνης μετατοπίζει το σημείο εστίασης από το σώμα στην αρνητική εντύπωσή του στον κόσμο επιθυμώντας να αμφισβητήσει αυτή την αρνητικότητα και περαιτέρω τα όριά της, χρησιμοποιώντας τις έννοιες της μετατόπισης, απουσίας, κατάτμησης, αντιστροφής.

Η ιστορία της Mona Hatoum ως εξόριστη είναι καιρίας σημασίας για την κατανόηση της δουλειάς της. Καθώς αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το σπίτι της στη Βηρυτό για να ζήσει στο

Λονδίνο, φαίνεται να βιώνει την απώλεια της 'πατρίδας', ενός σταθερού τόπου αναφοράς, μια αναζήτηση που αντικατοπτρίζεται σταθερά στη δουλειά της, ως μια αναζήτηση για ταυτότητα στο χώρο, αλλά και μια ταυτότητα του χώρου. Αντίστοιχα, το κοινό της δουλειάς της ωθεί να αμφισβητήσει και να επαναξιολογήσει τη δική του ταυτότητα, την προσωπική του συνείδηση και επίγνωση μέσα από τη σωματική εμπειρία. Στα έργα που επιλέχθηκαν, η ταυτότητα βρίσκεται επί το πλείστον στη φύση των ορίων του σώματος, αλλά ταυτόχρονα γερά θεμελιωμένη στον τόπο.

2. Το σώμα ως οριακή συνθήκη: Corps Estranger [Ξένο Σώμα]

Το έργο Corps Estranger της Mona Hatoum είναι μια εγκατάσταση βίντεο που αποτελείται από δύο ψηλά, λευκά, συμμετρικά μισά κυλίνδρου, τα οποία σχηματίζουν ένα κελί-πυρήνα με δύο στενές, κάθετες εισόδους στο μέγεθος του σώματος. Προσεγγίζοντας την εγκατάσταση, βλέπει κανείς μια κυκλική προβολή να καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος του πατώματος αυτού του κελιού, ενώ όταν εισέρχεται στέκεται στο μέσο εικόνων που απεικονίζουν εναλλασσόμενα το εσωτερικό και εξωτερικό του σώματος σε παραβολική κλίμακα· ταυτόχρονα εκθέεται κανείς σε θορύβους της καρδιάς και της αναπνοής. Στην εγκατάσταση αποκτά κανείς μια εναλλακτική αντίληψη του σώματος, η οποία αντιπαράθετεί την οικειότητα, την επιθυμία, τη δύναμη και την ξενικότητα.

Μέσα από την προβολή βίντεο, δίνεται στον/στην επισκέπτη πρόσβαση στο εσωτερικό του σώματος της καλλιτέχνη μέσα από εικόνες που δεν είθισται να εξισώνονται με την αντίληψη για το σώμα. Αρχικά μπερδεμένος/η και τρομαγμένος/η, ο/η επισκέπτης γρήγορα ταυτίζεται με το προβαλλόμενο σώμα, αλλά παράλληλα η κλίμακα της προβολής του/της επιτρέπει να συσχετιστεί χωρικά με τις εικόνες που προβάλλονται στο πάτωμα. Αυτή η μετατόπιση της αντίληψης γίνεται σχεδόν επιθυμητή καθώς ξεσκεπάζει ό,τι είναι κρυμμένο και αόρατο πέρα από τα συμβατικά όρια του σώματος, έναν ξένο, μαγικό κόσμο προς εξερεύνηση. Το σώμα βιώνεται από την ανάποδη, επιβεβαιώνοντας τη σημασία της ίδιας του της ενσωμάτωσης.

Από την άλλη μεριά, ο κλινικός χαρακτήρας του κυλίνδρου και της κάμερας ενδοσκοπίας και κολονοσκοπίας, έρχεται σε αντίθεση με την σπλαχνική ποιότητα του εσωτερικού του σώματος και προσθέτει ευπάθεια στο σώμα. Εισβαλλόμενο από την όραση και εκτός κλίμακας, το σώμα απο-σωματοποιείται. Αυτή η αμφισημία ενός «αισθητικού αντικειμένου» και μιας «βιωμένης υποκειμενικότητας», καθιστά το προβαλλόμενο σώμα ξένο ως προς το σώμα που το κουβαλάει, και φέρνει και τις δύο αυτές σωματικές ταυτότητες σε διαπραγμάτευση. Σε μια οξύμωρη κατάσταση, η ταυτότητα γίνεται υποκείμενο μιας συνεχούς εξέτασης.

Η Mona Hatoum φαίνεται να συμφωνεί με την άποψη της Judith Butler ότι η «...αντίληψη του ίδιου μας του σώματος δεν επιτυγχάνεται (μόνο) με τη διαφοροποίηση από ένα άλλο [...], αλλά [...] η κάθε αντίληψη του σωματικού περιγράμματος, όπως προβάλλεται, γίνεται κατανοητή μέσα από μια αναγκαία αυτό-διαίρεση και αυτο-αποξένωση». Πράγματι, οι τρύπες του σώματος αντιλαμβάνονται ως ουδοί αυτής της αντίληψης, διαμορφώνοντας μία απροσδιοριστικότητα ανάμεσα στην εσωτερικότητα και την εξωτερικότητα. Αυτοί οι ουδοί είναι εκεί όπου δεν μπορούν να διαχωριστούν η αντιλήψεις για το χρώμα και το χώρο, τον εαυτό και το 'άλλο'. Δεν είναι η απόσταση που οδηγεί τον/την επισκέπτη στον αυτο-στοχασμό, αλλά ο χώρος, ο χώρος του σώματος, του δικού του/της σώματος σε αυτή την περίπτωση. Ο διάλογος ανάμεσα στο εσωτερικό και το εξωτερικό του σώματος μεταβάλλεται τελικά σε μία συζήτηση σχετικά με το που ανήκει κανείς- το να ανήκει κανείς σχετίζεται πάντα με τον τόπο.

3. Το σώμα ως διαφορά: Recollection

Στη δουλειά της 'Recollection' [Ανάμνηση] (Beguinage, Kortrijk, Belgium, 1995) η Mona Hatoum διερευνά περαιτέρω τη συνεχή αντιμετώπιση του ανθρώπου με τις συνθήκες της ύπαρξής του, αυτή τη φορά χρησιμοποιώντας απόβλητα του σώματός της: τα μαλλιά της,

αποτέλεσμα διεργασίας καθαρισμού της κατά την περίοδο έξι χρόνων. Στα σύνορα της επιθυμίας με την αηδία, η εγκατάσταση συγκροτεί σχέσεις και αναφορές οι οποίες σκιαγραφούν το σώμα «τοπικό» (racial) όπως υποστηρίζει ο Edward Casey, «γιατί είναι στο χώρο που είμαστε εκτός εαυτού», εκστατικοί. Σε σχέση με την προσωπική «μετατόπιση» της Hatoum, το έργο αναφέρεται στην ανυπαρξία τοπικότητας των Παλαιστινίων.

Τα μαλλιά χρησιμοποιούνται με τρεις τρόπους, τις μικρές, λεπτεπίλεπτες μπάλες διασκορπισμένες άτακτα στο πάτωμα, μεμονωμένες τρίχες δεμένες μαζί και κρεμασμένες από δοκάρια ώστε να χαιδεύουν το πρόσωπο, και ένα κομμάτι πλεκτού από μαλλιά στην άκρη ενός τραπέζιου, το μοναδικό έπιπλο στο δωμάτιο. Σε σύγκριση με την τυχαία κίνηση των σκόρπιων μπαλών μαλλιού, ο αργαλιός πάνω στο τραπέζι εκθέτει ένα πολύ καλά οργανωμένο και περίπλοκο σύστημα από τρίχες σε μορφή πλεκτού, το οποίο αναφέρεται σε μια πιο σταθερή τάξη των πραγμάτων μέσα στην ευάλωτη και την συμπτωματική φύση του ανθρώπου. Τα μαλλιά προκαλούν πολλούς και αντιφατικούς συνειρμούς. Επιχρισμένο αιώνιο, αλλά ακόμα πολύ εύθραυστο, αυτό το απορριμμένο κομμάτι του σώματος αποκαλύπτει τα όρια του ίδιου του σώματος, τη δυνητικότητα του να ολισθήσει πίσω στην κατάσταση του χάους από το οποίο προήλθε καθώς τα μαλλιά αντιπροσωπεύουν το απόν, διασκορπισμένο σώμα παίρνοντας το ρόλο της συλλογικής μνήμης. Συνεπώς, η ιδέα ότι το σώμα μπορεί να απεικονιστεί και ότι αυτή η απεικόνιση υπηρετεί ως η απόλυτη αναπαράσταση ενός ατόμου θέτονται υπό διαπραγμάτευση.

Ο διασκορπισμός των μαλλιών, δεν εκδίδει την εμφάνιση του σώματος, αλλά τη διαιρεμένη παρουσία του που αφορά την ανομοιότητα και τη διαφοροποίηση, αλλά επίσης και την αναγκαστική, συνεχή και όμορη μετατόπιση. Το σώμα δρα πάνω στο σώμα (στη μορφή μπάλων από μαλλιά) με το να παίρνει διαδοχικές αλλά συνεχείς θέσεις - το ίδιο το σώμα τοποθετεί αλλά και τοποθετείται ταυτόχρονα, συντελώντας σε μια αμφισημία του τόπου, θέσης και περιοχής του σώματος και της ταυτότητάς του. Η κυβευτικότητα στην κίνηση των μπαλών μαλλιού στο πάτωμα επανα-χαρτογραφεί συνεχώς τη χωρική επιφάνεια του πατώματος και τον τόπο του σώμα-εαυτός μέσα σε αυτό, συναρθρώνοντας μια νέα τάξη κάθε φορά. Απομακρυσμένες και εκτοπισμένες, οι μπάλες μαλλιού είναι κομμάτι ενός ιστού από ατομικούς εξόριστους, χωρίς επανα-προσανατολισμό και επανα-εγκατάσταση.

Στο έργο 'Recollection', η αρχική ουδέτερη κενότητα του δωματίου γεμίζει με στρώσεις από φορτισμένες αντιφατικές έννοιες, οι οποίες φέρνουν το δωμάτιο σε ένταση, ανταλλάσσοντας την αναπαράσταση του σώματος από μια θέση ομοφροσύνης με αυταρχικές αναγνώσεις σε μια θέση δυσαρμονίας. Η απεικόνιση του σώματος στις συνθήκες ορίων του συζητά την «πολύπλοκη δομή των σχέσεων δύναμης, ερωτημάτων κοινωνικού φύλου, τις συνθήκες πολιτισμικών καταστάσεων και τον τόπο όπου αυτές οι σχέσεις πραγματοποιούνται». Η Mona Hatoum τοποθετεί την ταυτότητα στην παρυφή του ανθρώπινου σώματος, σε αυτή την περίπτωση στα περιθώρια τα οποία έχουν αποκοπεί υλικά από το σώμα, αλλά συνειρμικά αποτελούν ακόμα μέρος του. Αυτή η περιωρωποιημένη τοποθέτηση καταφέρει να προκαλέσει την περιφερειακή ποιότητα του τόπου, υπό όρους μονιμότητας και σταθερότητας, εκθέτοντας την ταυτότητα ως πολιτικό θέμα. Ο τόπος εμπεριέχεται στο σώμα.

4. Το σώμα ως ιδιαίτερη αναλογία: 'Ενεστώτας' [Present Tense]

Η αποποίηση συγκεκριμένων τμημάτων του σώματος όπως στην εγκατάσταση 'Recollection' δεν είναι η μόνη μορφή μετατόπισης και κατά συνέπεια αποπροσανατολισμού. Η μετατόπιση όπως ο χαμός μια ολόκληρης περιοχής, συνδεδεμένη με τη συλλογική μνήμη, γίνεται η αφορμή για την εγκατάσταση της Mona Hatoum με τον τίτλο 'Present Tense' [Ενεστώτας] (Jerusalem, 1996), η οποία μιλάει για τον τόπο πιο αναλυτικά. Με άφιξη το χάρτη του Παλαιστινιακού κράτους όπως προβλέπεται από τη Συμφωνία του Όσλο το 1993 η Hatoum αναπαράστα το χάρτη με κόκκινες γυάλινες χάντρες μπηγμένες στην επιφάνεια τεμαχίων σαπουνιού Nablus, τα οποία είναι ταξινομημένα σε ένα τετράγωνο στο πάτωμα. Το

σαπούνι Nablus είναι παραδοσιακό προϊόν της Παλαιστίνης και σύμβολο μιας συνέχειας της παράδοσης και μιας ανθεκτικότητας, καθώς ο τόπος και η διεργασία παραγωγής του σαπουνιού έχουν αντισταθεί τις αλλαγές στην περιοχή. Προϊόν χειροτεχνήματος μέσα από την παραγωγή του και αναπαράσταση της οικείας επαφής με το σώμα, ως μέσω αμφότερα του φυσικού και του πνευματικού καθαρισμού, το σαπούνι θεμελιώνει το σώμα σε ένα συγκεκριμένο τόπο, δημιουργώντας μια δυνατή συνάρτηση με τους κατοίκους αυτής της προβληματικής περιφέρειας που πασχίζουν για επιβίωση και ειρήνη. Παράλληλα, η μελανή παρουσία του σαπουνιού στην Εβραϊκή ιστορία επιτρέπει ενδεχομένως στο έργο να παραπέμψει σε ένα περαιτέρω καυστικό σχόλιο.

Ο τίτλος αυτού του έργου μιλάει πολύ καλά για τις προθέσεις του. Το έργο 'Present Tense' στα Ελληνικά 'Ενεστώτας' περιγράφει μια στιγμή στην μεταβαλλόμενη ιστορία της εδαφικής περιοχής της χώρας και διερευνά την 'τεταμένη' [tense] φύση της κατάστασης αμφότερων μιας 'παρουσίας' [present-ation] ένοπλων εξεγέρσεων και ενός ειρηνικού 'ενεστώτα' [present] της γης. Το περίγραμμα δείχνει την έλλειψη συνοχής και οριοθέτησης της περιοχής του Παλαιστινιακού Κράτους, αμφισβητώντας τη δημιουργία χαρτών και συνεπώς του ορισμού ορίων τα οποία δρουν παράλληλα ως μέσα ασφάλειας και ως μέσα περιοριστικού εγκλεισμού. Επιπρόσθετα, εκδίδουν τον κατακερματισμό ως την ταυτότητα ενός τόπου.

Ωστόσο, το έργο λειτουργεί ως η αντιφατική τοποθεσία της αβεβαιότητας και της ελπίδας. Η επιλογή των κομματιών σαπουνιού ως υλικό εφήμερης φύσης με την προοπτική της επαναρευστοποίησης σε ένα μεγάλο κομμάτι όπως αυτό από το οποίο αρχικά κόπηκαν υπερβαίνει τη μη προσδιορίσιμη σε σχέση με τα όρια φύση του υπάρχοντος τόπου. Εισάγει την ελπίδα για έναν τόπο μιας μοναδικής ενυπόστατης ενότητας και, σε εννοιολογικό επίπεδο, για μια διεργασία ενοποιημένης συμμετοχής (μέθεξη), όπως αναφέρει ο Dalibor Vesely. Το έργο 'Present Tense' συζητάει ανοιχτά την εξορία και την ασυνέχεια του τόπου, μια ασυνέχεια υποβολής δύναμης σε ένα διάλογο με τη συνέχεια του τόπου στην τέχνη μέσα από τη μαστοριά του σαπουνιού, «συνδέοντας τις ενυπόστατες και τις οντολογικές σημασίες με τις πραγματικές κοινωνικές και πολιτικές καταστάσεις», όπως το θέτει η Kristine Stiles. Το σαπούνι καταφέρνει να ενώσει το σώμα (καθαρισμός) και τον τόπο (βιβλική πατρίδα) σε ένα πολιτικό έδαφος: το θέμα της διάσχησης ορίων και της αχρονικότητας της παράδοσης.

5. Επίλογος: η πολιτική ταυτότητα όπως εκφράζεται στο σώμα

Τα επιλεγμένα παραδείγματα από τη δουλειά της Mona Hatoum χρησιμοποιήθηκαν ως μέσο για το σχολιασμό της ταυτότητας σε σχέση με το σώμα μέσα από τα στοιχεία της αντιστροφής, της μετατόπισης, της κατάτμησης και της έλλειψης αρτιότητας. Η ιδιαιτερότητα των συσχετισμών που γίνονται με τον τόπο, ο οποίος βιώνεται κάθε φορά με εφήμερο τρόπο, καθιστά το σώμα αναφορικό. Το σώμα και ειδικά το έμφυλο σώμα γίνεται ο τόπος στον οποίο συγκλίνουν πολλαπλά, πολύπλοκα και εν δυνάμει αντιφατικά σύνολα εμπειριών που καθορίζονται από αλληλοκαλυπτόμενες και μεταβλητές παραμέτρους. Ωστόσο, η ιστορία είναι αυτό που φέρνει το σώμα και την ταυτότητα μαζί. Καθώς το σώμα πάντα ριζώνει το ανθρώπινο ων σε συγκεκριμένες τοποθεσίες, δίνοντάς του προσανατολισμό, ο τόπος γίνεται ένας παράγοντας ζωτικής σημασίας για αυτή την εξίσωση. Καθώς το σώμα δένεται με τον τόπο και κατά τον E. Kant «η συνειδητοποίησή μας είναι εδραιωμένη στην χωρική εμπειρία», η ταυτότητα επίσης εδραιώνεται στον τόπο.

Όπως εκδηλώνεται στη δουλειά της Mona Hatoum, το 'πολιτικό', όπου εμπεριέχεται και η έμφυλη διάσταση του σώματος, γίνεται δυνατό μόνο μέσα από την τοποθέτηση του σώματος ενώ η πολιτική ταυτότητα διαμορφώνεται από αμφότερα το σώμα και τον τόπο. Το πολιτικό στοιχείο του σώματος βρίσκεται στο γεγονός ότι είναι τοποθετημένο, επομένως το σώμα αποκτά την πολιτική του ταυτότητα από την πολιτική του τόπου στο οποίο ανήκει. Για τη Hatoum, η ιδιαιτερότητα του τόπου και η έλλειψή της είναι πολύ σημαντική, οπότε είναι η έννοια της μετατόπισης αντί η έννοια της τοποθέτησης που μιλάει για πολιτική ταυτότητα. Συνεπώς τα σώματά της είναι μπλεγμένα σε ένα κόσμο που τα ερμηνεύει ως πολιτικά, γιατί

είναι εδραιωμένα σε αυτόν. Καθώς το να αποδώσει κανείς μια ταυτότητα - όπως για παράδειγμα ο κοινωνικός καθορισμός της έμφυλης ταυτότητας - είναι επίσης και μια επιβολή ορίων, σύμφωνα με τον P. Bourdieu, το σώμα αποδίδεται ως μια πολιτικά αμφισβητούμενη τοποθεσία.

Σε μια περίοδο οπότε οι ανθρώπινες σχέσεις παρουσιάζουν «σύνορα που θα επισφραγιστούν και όχι όρια που θα διασχιστούν», απομένει κανείς να διερωτάται αν η συνειδητοποίηση της πολιτικής ταυτότητας ενός τόπου, η οποία προέρχεται πρώτιστα από την κατανόηση του έμφυλου σώματος σε σχέση με αυτό, συνεισφέρει στην κατοίκηση του. Η βαρύτητα αυτού του προβληματισμού βρίσκεται στο γεγονός ότι η πρόκληση και η εγκαθίδρυση της πολιτικής ταυτότητας συνάπτεται με την απόκτηση του τόπου, όπως αυτή εκδηλώνεται με την τοποθέτηση των σωμάτων μέσα σε αυτήν. Στη συγκεκριμένη θεματική, αυτή η πρόκληση, παρά τις διαφορές στις αναπαραστάσεις της τοποθέτησης του σώματος, προκαλεί εντάσεις που ενσωματώνονται στο έμφυλο των και είναι απαραίτητες για την χειραφέτηση του ανθρώπου.

Βιβλιογραφία

Αθανασίου Α., 2006: Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική. Νήσος, Αθήνα.

Archer M., Brett G., Zegher C. (eds.), 2003: Mona Hatoum. Phaidon Press, New York, London.

Bachelard G., 2004: La Terre et la reverie du repos, Les Massicotés, Corti, Paris.

Bhabha H. K., 2002: The location of culture. Routledge, London & New York.

Bourdieu. P., 1984: Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste., Cambridge Mass.

Brandstetter G., Voelckers H. (eds.), 2000: Remembering the Body: Body and Movement in the 20th Century. Hatje Cantz Publishers, Germany.

Casey E.S., 1993: Getting Back into Place: Toward a Renewed Understanding of the Place-World. Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis.

Dodds G., Tavernor R. (eds), 2002: Body and Building: Essays on the Changing Relation of Body and Architecture. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England.

Heinrich C., 2004: Mona Hatoum. Hatje Cantz Publishers, Germany.

Jones A., Stephenson A. (eds), Performing the Body; Performing the Text, Routledge, London: 1999, pp.182-3

Padovan R., 1999: Proportion: science, philosophy, architecture. E&FN Spon, Taylor & Francis Group, London and New York .

Rowe C., Koetter F., 1978: Collage City. MIT Press, Boston.

Stegmann P., Seel P.C. (eds), 2004: Migrating Images: producing...reading...transporting...translating. Haus der Kulturen der Welt, Berlin.

Warr T., Jones A. (eds.), 2000: The Artist's Body. Phaidon Press Ltd, Hong Kong.

Weiss G. & Haber H.F. (eds), 1999: Perspectives of embodiments: the intersections of Nature and Culture. Routledge: New York & London.